

Akademia WSB

Dąbrowa Górnicza, Cieszyń, Olkusz, Żywiec, Kraków

Wydział Nauk Stosowanych

mgr Kalina Lubas

**CUDZOZIEMCY W KSZTAŁTOWANIU BEZPIECZEŃSTWA
NARODOWEGO POLSKI**

Autoreferat rozprawy doktorskiej napisanej pod kierunkiem promotora:

dra hab. Ryszarda Szynowskiego

Promotor pomocniczy: dr hab. Paulina Polko

Dąbrowa Górnicza 2025

Spis treści

1. Przesłanki wyboru tematu pracy	3
2. Problemy, cele i hipotezy badawcze	6
3. Przebieg badań i struktura pracy	7
4. Wyniki badań w kontekście hipotez badawczych	14
5. Wnioski ogólne z badań.....	16
6. Wartość dodana pracy.....	17
7. Kierunki dalszych badań.....	18
8. Plan pracy	19

1. Przesłanki wyboru tematu pracy

Procesy migracyjne stanowią jeden z kluczowych elementów kształtujących bezpieczeństwo narodowe Polski. W obszarze tym elementem sprawczym są cudzoziemcy¹ przekraczający granicę Polski i przebywający na jej terytorium. Poprzez swoją różnorodną aktywność stają się oni istotnym czynnikiem wpływającym na bezpieczeństwo narodowe Polski. Dostrzegając narastające ruchy migracyjne należy zakładać, że wpływ aktywności cudzoziemców będzie systematycznie wzrastał. Jest to zjawisko nieuniknione, wymagające adaptacji na poziomie systemowym. Konieczność dostosowywania rozwiązań prawno-administracyjnych na wskazanym poziomie wynika również z dotychczasowej homogenicznej struktury społecznej oraz monokulturowości Polski, występujących od zakończenia II wojny światowej. Również niski - w porównaniu z innymi krajami Unii Europejskiej - poziom pomocy socjalnej oraz skomplikowane procedury migracyjne powodują, że Polska wciąż jest raczej krajem przejściowym dla cudzoziemców, tzw. kanałem tranzytowym do docelowych państw imigracji. Jednocześnie niekorzystna statystyka demograficzna Polski oraz potrzeby rynku pracy wskazują na konieczność uzupełniania powstałych luk przy udziale cudzoziemców.

Do roku 1990 zjawisko imigracji praktycznie nie dotyczyło Polski. Dopiero przemiany polityczne zachodzące w pierwszej połowie lat 90. XX wieku przyczyniły się do znacznego napływu osób, czego efektem był wzrost liczby cudzoziemców. W 1991 roku Polska jako strona Konwencji Genewskiej stała się również miejscem dostępnym dla osób aplikujących o udzielenie ochrony międzynarodowej. W okresie od 1989 roku do momentu przystąpienia Polski do Unii Europejskiej w 2004 roku liczba cudzoziemców imigrujących do Polski i deklarujących pobyt stały wyniosła 107 443 osoby². We wskazanym okresie Polska jako kraj położony pomiędzy zachodnim krańcem dawnego Związku Radzieckiego, a zamożnym zachodem Europy była również obszarem natężonych tranzytowych ruchów migracyjnych. Wstąpienie Polski do Unii Europejskiej w 2004 roku wiązało ją przepisami prawa unijnego w kwestiach migracyjno-azyłowych. Następnie wraz z przystąpieniem do Strefy Schengen w 2007 roku Polskę zaczęła obowiązywać zasada swobody przepływu osób. Mechanizm ten nasilił w praktyce

¹ Ustawodawstwo krajowe definiuje cudzoziemca jako osobę przebywającą na terytorium Polski, która nie posiada polskiego obywatelstwa, *Ustawa z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach* (Dz. U. z 2021 poz. 2354 z późn. zm.), art. 3 pkt 2.

² Główny Urząd Statystyczny, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/migracje-zagraniczne-ludnosc/glowne-kierunki-emigracji-i-imigracji-na-pobyt-staly-w-latach-1966-2020,4,2.html> [dostęp: 30.12.2022].

występowanie różnych form procesów migracyjnych. W konsekwencji wydarzeń tych nastąpiło również otwarcie zagranicznych rynków pracy dla pracowników z Polski. Tym samym wzrost emigracji pracowników z Polski na zagraniczne rynki spowodował, że po 2015 roku Polska przybrała rolę kraju migracji netto, charakteryzując się przewyższającym zjawiskiem emigracji nad imigracją. Sytuacja ta spowodowała szereg dylematów związanych z zapewnieniem zaplecza dla utrzymania gospodarki krajowej, m. in. w postaci braków rodzimych pracowników oraz rosnących potrzeb produkcji. Spowodowało to również konieczność zagospodarowania potencjału cudzoziemców, tj. przemian typowych dla krajów które przy ich udziale budują swój kapitał.

Napływ cudzoziemców na terytorium Polski spowodowany był w znacznej mierze kryzysami, rozgrywającymi się w państwach trzecich. Sytuacja ta wygenerowała masowe procesy migracyjne, oddziałujące bezpośrednio na bezpieczeństwo narodowe Polski. Posiadany najdłuższy w Unii Europejskiej (1163 km) odcinek granicy zewnętrznej stał się szczególnie narażony na zjawisko przekraczania granicy wbrew przepisom prawa oraz napływy grup cudzoziemców, deklarujących poszukiwanie schronienia w państwach jej sygnatariuszy³.

Pierwszy znaczny napływ cudzoziemców po 2004 roku był następstwem wybuchu wojny w Donbasie na Ukrainie w 2014 roku. Działania prorosyjskich separatystów wspieranych przez Federację Rosyjską, doprowadziły do masowej ucieczki ludności cywilnej obywatelstwa ukraińskiego w kierunku państw Europy Zachodniej. Kolejną sytuacją, której efekty odczuwalne były dla większości państw Europy, był tzw. kryzys migracyjny z 2015 roku. Przyczyną tego kryzysu były liczne wydarzenia w krajach Bliskiego Wschodu, takie jak wybuch wojny domowej w Syrii w 2011 roku, czy sytuacja w Iraku od blisko 20 lat zmagającego się z niegasnącymi konsekwencjami wojny domowej. Choć Polska nie była we wskazanym okresie krajem docelowego pobytu to przez jej obszar przebiega tzw. szlak bałkański, wykorzystywany przez migrantów w drodze do państw Europy Zachodniej. Bezpośrednio falą nielegalnej imigracji - obywateli państw Bliskiego Wschodu, Afryki Północnej czy Azji - Polska dotknięta została w 2021 roku, gdy na skutek zorganizowanej przez białoruskie i rosyjskie służby akcji, zaczęli oni masowo nielegalnie przekraczać granicę zewnętrzną Unii Europejskiej. Ostatnim ze znacznych napływów cudzoziemców szczególnie w aspekcie docelowego

³ Główny Urząd Statystyczny, https://stat.gov.pl/cps/rde/xbr/rzesz/ASSETS_powierzch_ludn_09.pdf [dostęp: 30.12.2022].

pobytu na terytorium Polski było masowe przekraczanie jej granicy przez uchodźców przed wojną obywateli Ukrainy po 24 lutego 2022 roku.

Wskazana powyżej charakterystyka sytuacji migracyjnej Polski na tle wydarzeń społeczno-politycznych oraz konfliktów militarnych obrazuje stałe współzależności imigracji z bezpieczeństwem państwa. Uwidocznili to potrzebę badania zjawiska na innych niż dotychczas płaszczyznach, m.in. w dziedzinach krzyżujących prawo karne i imigracyjne ((*Cr*)imigracja)⁴. Odniesienie do bezpieczeństwa państwa (narodowego) związane przede wszystkim z pojęciem sekurytyzacji, postrzeganej jako źródło zagrożeń dla społeczeństwa przyjmującego⁵. Nasilenie procesu migracji doprowadziło do wykreowania tzw. splotu powiązań między migracją, a bezpieczeństwem (*migration-security nexus*)⁶. Występująca relacja cudzoziemcy-bezpieczeństwo wskazała na potrzebę kompleksowego badania udziału tej grupy osób w poszczególnych dziedzinach bezpieczeństwa narodowego Polski: obronnej, ochronnej, społecznej oraz gospodarczej⁷. Cudzoziemiec jako jednostka (człowiek) poprzez swoją energię oraz pomysłowość niezaprzeczalnie jest bytem kreującym przyszłość. Określenie sposobów i form oddziaływania cudzoziemców na wymienione dziedziny bezpieczeństwa narodowego Polski, wskazało, że kształtowanie tego obszaru następuje wskutek konsekwencji aktywności⁸ cudzoziemców.

Uzasadnienie wyboru obszaru tematycznego to również zainteresowania autorki, które oparła ona o względy teoretyczne oraz praktyczne.

Względy teoretyczne odnoszą się do braku naukowego opracowania, które kompleksowo dotyczyłoby aktywności cudzoziemców w Polsce. W tym kontekście występuje również luka, której uzupełnieniem jest ujęcie zagadnienia, wskazujące zarówno negatywne jak i pozytywne skutki napływu oraz pobytu cudzoziemców w Polsce. Dotychczas prowadzona analiza relacji migracji i bezpieczeństwa - obrazuje przede wszystkim zagrożenia dla krajów przyjmujących imigrantów⁹. Napływ cudzoziemców do Polski stanowi jednak źródło zarówno zagrożeń jak i szans,

⁴ J. Brouwer, M. van der Woude, J. van der Leun, (*Cr*)immigrant framing in border areas: Decision-making processes of Dutch border police officers, „Policing and Society” 2018, nr 28(4), s. 448–463.

⁵ J. Huysmans, *The European Union and securitization of migration*, „Journal of Common Market Studies” 2000, vol. 38, no. 5, s. 758.

⁶ Koncepcja ta przedstawia wzajemne, skomplikowane powiązania migracji i bezpieczeństwa, które są na tyle złożone, że ich oddziaływanie może dotyczyć bezpieczeństwa imigrantów, jak i społeczności, w której żyją, N. Choucri, *Migration and Security. Some Key Linkages*, „Journal of International Affairs” 2002, nr 56/1, s. 97.

⁷ Biała Księga Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej, BBN, Warszawa 2013, s.19.

⁸ Użyty termin „aktywność” odnosi się do przejawiania inicjatywy, żywego udziału w czymś, Słownik języka polskiego PWN, <https://sjp.pwn.pl/slowniki/aktywnosc.html> [dostęp: 05.01.2025].

⁹ R. Raczyński, *Wpływ migracji międzynarodowych na bezpieczeństwo wewnętrzne państwa*, „Bezpieczeństwo. Teoria i praktyka” 2015, nr 2, s. 28

m. in w obszarach: kulturowym¹⁰, społecznym¹¹, politycznym¹² oraz ekonomicznym¹³. Aktywność cudzoziemców niezaprzeczalnie generuje wyzwania dla bezpieczeństwa narodowego państwa¹⁴. Odpowiednio odczytane lub zinterpretowane nie muszą być rozpatrywane jako zagrożenia, a mogą być szansą¹⁵. Autorka uwidoczniła również zauważalny wyraźny brak analizy prowadzonej z perspektywy szans, jakie imigracja oraz pobyt cudzoziemców na terytorium Polski mogą stwarzać dla zapewniania bezpieczeństwa państwa, m. in. imigrantów wysoko wykwalifikowanych.

Z kolei wymienione względy praktyczne odnoszą się do sytuacji związanej z napływem uchodźców wojennych z Ukrainy, jak również równolegle trwającego kryzysu migracyjnego na granicy polsko-białoruskiej. Wybór tematu pracy wynikał również z ówczesnego (2022 rok) braku obowiązującej Strategii Migracyjnej (poprzedni dokument został unieważniony w 2016 roku). Świadczyło to o braku wytyczonych kierunków i wskazanego zakresu działań państwa wobec takich aspektów jak: legalna i nielegalna migracja, ochrona cudzoziemców, repatriacja oraz emigracja Polaków¹⁶.

Wybór tematu uzasadniała tym samym potrzeba kompleksowej analizy i opracowania występujących rozwiązań prawnych, administracyjno-organizacyjnych z uwzględnieniem potrzeb rynku pracy w Polsce w celu nakreślenia obszarów problemowych bądź luk występujących w praktyce.

2. Problemy, cele i hipotezy badawcze

Główny problem badawczy zawarto w pytaniu: Jak cudzoziemcy oddziałują na bezpieczeństwo narodowe Polski?

Tak przyjęty problem główny implikował szereg problemów przedstawionych w formie następujących pytań:

1. Jakie są przyczyny imigracji do Polski?
2. Jakie czynniki kształtują pobyt cudzoziemców w Polsce?

¹⁰ A. Ziętek, *Sekurytyzacja migracji w bezpieczeństwie kulturowym Europy*, „Teka Komisji Politologii i Stosunków Międzynarodowych – OL PAN” 2017, nr 12/3, s. 23-42.

¹¹ I. Latkowska, *Uchodźcy jako zagrożenie dla bezpieczeństwa społecznego w Polsce w świetle badań społecznych*, „Res Polticae” 2016, nr 8, s. 93-108.

¹² A. Adamczyk, *Migracje zagraniczne do Polski a problem bezpieczeństwa społeczno-politycznego*, „Przegląd Strategiczny” 2013, nr 2, s. 236.

¹³ P. Deszczyński, *Migracje zewnętrzne a bezpieczeństwo gospodarcze państwa*, [w:] *Bezpieczeństwo państw a procesy migracyjne*, red. L. Kacprzak, J. Konopka, s. 103.

¹⁴ A. Grzymała-Kozłowska, R. Stefańska. i M. Szulecka, *Podobieństwa i różnice w integracji imigrantów o różnym statusie*, Ośrodek Badań nad Migracją WNE UW, Warszawa 2008, s. 81–140.

¹⁵ A. Górny, P. Kaczmarczyk i in., *Imigranci w Polsce w kontekście uproszczonej procedury zatrudniania cudzoziemców* Ośrodek Badań nad Migracjami, Warszawa 2018.

¹⁶ Portal internetowy OKO.press, *Gdzie jest polska polityka migracyjna? Nie da się rozwiązać wszystkich problemów pieniędzmi*, <https://oko.press/gdzie-jest-polska-polityka-migracyjna/> [dostęp: 30.08.2024].

3. Jaki jest wpływ cudzoziemców na dziedziny bezpieczeństwa narodowego?
4. Jakie są konsekwencje (zagrożenia i szanse) aktywności cudzoziemców dla bezpieczeństwa narodowego Polski?

Celem głównym pracy było określenie wpływu cudzoziemców na bezpieczeństwo narodowe Polski.

Cel ten osiągnięto poprzez realizację następujących celów szczegółowych:

1. Wskazanie przyczyn i skutków imigracji do Polski.
2. Identyfikację czynników kształtujących pobyt cudzoziemców w Polsce.
3. Ustalenie form aktywności cudzoziemców w dziedzinach bezpieczeństwa narodowego.
4. Określenie zagrożeń i szans oddziaływania cudzoziemców dla bezpieczeństwa narodowego Polski.

Uwzględniając cele rozprawy sformułowano następującą hipotezę główną: Cudzoziemcy mieszkający w Polsce oddziałują na bezpieczeństwo narodowe poprzez zróżnicowany udział w poszczególnych dziedzinach bezpieczeństwa narodowego, generując wyzwania, zagrożenia, szanse i ryzyko.

Hipotezy szczegółowe zostały sformułowane następująco:

1. Przyczyny imigracji do Polski uzależnione są od trendów migracyjnych w skali globalnej i regionalnej.
2. Pobyt cudzoziemców w Polsce kształtowany jest poprzez aktywność cudzoziemców generującą wyzwania, zagrożenia, szanse oraz ryzyko o zróżnicowanej sile oddziaływania na bezpieczeństwo narodowe.
3. Formy aktywności cudzoziemców w dziedzinach bezpieczeństwa narodowego zależą od udziału (aktywności) cudzoziemców w poszczególnych sektorach bezpieczeństwa narodowego.
4. Wpływ cudzoziemców przebywających w Polsce na bezpieczeństwo narodowe jest zróżnicowany w zależności od sposobów oddziaływania na dane dziedziny bezpieczeństwa narodowego.

3. Przebieg badań i struktura pracy

Badania nad wpływem cudzoziemców na bezpieczeństwo narodowe Polski podzielono na trzy etapy.

Etap pierwszy, obejmował studia literatury przedmiotu oraz dostępnych materiałów w obszarze tematycznym dysertacji. Dokonany został przegląd literatury

krajowej oraz zagranicznej z uwzględnieniem zarówno publikacji zwartych, czasopism naukowych, a także naukowych baz danych. Umożliwiło to rozpoznanie obszaru tematycznego dysertacji oraz przyjęcie aparatu pojęciowego. Rozpoznanie to dotyczyło:

- problemu migracji (przyczyny, kierunki imigracji, konsekwencje),
- charakterystyki cudzoziemców przebywających w Polsce (uregulowania prawne, struktury i czynniki kształtujące pobyt cudzoziemca w Polsce),
- dziedzin i sektorów bezpieczeństwa narodowego Polski.

Na tym etapie zastosowano metody: badania dokumentów, krytyki piśmiennictwa oraz analizy i syntezy. Wykorzystanie powyżej wskazanych metod umożliwiło zgłębienie wiedzy zawartej w aktach prawnych, monografiach i czasopismach naukowych. Przegląd dostępnych źródeł rozpoczął od analizy dokumentów w postaci ustaw i innych uregulowań prawnych związanych z obszarem tematycznym dysertacji.

Następnie dokonano również przeglądu dokumentów związanych ze strategią bezpieczeństwa narodowego Polski. Były to: Biała Księga Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej z 2013 roku¹⁷ oraz Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej z 2020 roku¹⁸. Treść zawarta w Białej Księdze Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej z 2013 roku umożliwiła wyodrębnienie obszarów aktywności cudzoziemców poprzez określone dziedziny bezpieczeństwa narodowego, takie jak: obronna, ochronna, społeczna oraz gospodarcza. Na tej podstawie możliwa była również identyfikacja obszarów szczegółowych, czyli sektorów bezpieczeństwa narodowego Polski. Wskazano też podmioty stanowiące potencjał wymienionych dziedzin wraz z nakreśleniem charakterystyki ich działalności. Poddano również analizie kwestie związane z polityką migracyjną w oparciu o treść dokumentu unieważnionego w 2016 roku – „Polityka migracyjna Polski – stan obecny i postulowane działania” z 2012 roku¹⁹. Analiza zapisów tego dokumentu potwierdza prowadzenie (w pewnym okresie) polityki migracyjnej w sposób ukierunkowany zgodnie z jego zapisami. W celu uzupełnienia wiedzy dotyczącej stanu polityki migracyjnej w Polsce, poddano analizie również proponowane kierunki działań w postaci projektu dokumentu „Polityka Migracyjna Polski – Kierunki działań 2021–2022”²⁰ stanowiącego załącznik do uchwały

¹⁷ Biała Księga Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej, BBN, Warszawa 2013.

¹⁸ Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa 2020.

¹⁹ Polityka migracyjna Polski – stan obecny i postulowane działania, Zespół ds. Migracji Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, Warszawa 2012.

²⁰ Polityka migracyjna Polski – Kierunki działań 2021–2022, Projekt z dnia 10 czerwca 2019 roku, Zespół ds. Migracji Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, ID 179.

Rady Ministrów w sprawie przyjęcia dokumentu w wersji z dnia 5 lipca 2021 roku. Ostatecznie projekt nie został jednak przyjęty, wycofano go w IV kwartale 2022 roku. Zapisy projektu w odniesieniu do podstawowych potrzeb związanych z zapewnieniem bezpieczeństwa narodowego Polski w kontekście trwającego kryzysu migracyjnego oraz napływu uchodźców wojennych z Ukrainy stały się nieaktualne. Tym samym brak przyjętej polityki migracyjnej w okresie 2016–2024 stanowił lukę w obszarze wytyczenia kierunków działań na rzecz zapewnienia bezpieczeństwa narodowego Polski w perspektywie aktywności cudzoziemców. W końcowej fazie opracowywania dysertacji analizie poddano przyjętą w dniu 15 października 2024 roku przez Radę Ministrów „Kompleksową i Odpowiedzialną Strategię Migracyjną Polski na lata 2025–2030”²¹. Jako źródło wiedzy podstawowej wykorzystano literaturę dotyczącą teorii problemu badawczego. W zakresie tym oparto się o analizę literatury dotyczącej definiowania pojęcia migracji jako zjawiska i procesu – w kontekście napływu cudzoziemców do Polski.

W etapie drugim zastosowana została metoda sondażu diagnostycznego. Zakładał on przeprowadzenie wywiadów eksperckich, techniką wywiadu częściowo skategoryzowanego, co zostało zrealizowane. użytym narzędziem był kwestionariusz wywiadów.

Dobór ekspertów podyktowany był chęcią poznania często trudno dostępnych opinii osób reprezentujących poszczególne dziedziny bezpieczeństwa narodowego Polski. Składały się na nie wypowiedzi przedstawicieli podmiotów lub instytucji mających do czynienia z aktywnością cudzoziemców. Zastosowano celowy dobór respondentów, a liczba pozyskanych reprezentantów dla każdej z dziedzin zróżnicowana była możliwością przeprowadzenia wywiadu eksperckiego. Respondentami byli eksperci związani z czterema dziedzinami bezpieczeństwa narodowego (obronną, ochronną, społeczną, gospodarczą). Opinie ekspertów umożliwiły uzyskanie cennych informacji, dotyczących aktywności cudzoziemców w poszczególnych dziedzinach bezpieczeństwa narodowego z perspektywy reprezentowanych przez nich podmiotów. W celu uzyskania odpowiedzi odzwierciedlających doświadczenie w pracy lub kontaktach z cudzoziemcami i ich aktywnością, respondentami były osoby, które posiadają praktykę z tego zakresu. Wyeliminowało to w efekcie uzyskanie opinii przedstawianych przez

²¹ Strategia migracyjna na lata 2025–2030, *Odzyskać kontrolę. Zapewnić bezpieczeństwo*, Załącznik do uchwały nr 120 Rady Ministrów z dnia 15 października 2024 r.

osoby, które nie były bezpośrednio zaangażowane w sytuację, na które oddziaływała aktywność cudzoziemców.

Wywiady w dziedzinie obronnej przeprowadzono z doświadczonymi naukowcami – ekspertami, będącymi przez wiele lat praktykami w czynnej służbie wojskowej. W dziedzinie obronnej byli to: gen. bryg. rez. dr hab. inż. Tomasz Bąk, płk rez. prof. dr hab. Marek Wrzosek oraz płk rez. dr inż. Krzysztof Radwan.

W dziedzinie ochronnej, przeprowadzono wywiady z przedstawicielami następujących podmiotów: Urzędu ds. Cudzoziemców, Urzędu Wojewódzkiego, Straży Granicznej, Policji, Państwowej Straży Pożarnej oraz instytucji reprezentujących służbę zdrowia, czyli Wojewódzkiego Pogotowia Ratunkowego oraz podmiotu leczniczego Szpitala św. Kamila.

Kolejną grupą respondentów byli eksperci reprezentujący podmioty w dziedzinie społecznej, czyli przedstawiciele: Urzędu Miasta Wojewódzkiego, Starostwa Powiatowego, Powiatowego Urzędu Pracy, Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie, Miejskiego Wydziału Zarządzania Kryzysowego, Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej, Miejskiego Domu Kultury, Urzędu Gminy oraz Fundacji Instytut na Rzecz Państwa Prawa.

Ostatnią grupą respondentów byli eksperci reprezentując podmioty wchodzące w skład potencjału dziedziny gospodarczej, tj.: Elektro-Instal, CMC Huta Zawiercie, Nitroerg, Tanquid Polska, Główny Instytut Górnictwa oraz Przedsiębiorstwo Komunikacji Metropolitalnej.

Łącznie na potrzeby badania przeprowadzono 25 wywiadów z ekspertami reprezentującymi podmioty stanowiące potencjał w czterech dziedzinach bezpieczeństwa narodowego Polski. Należy podkreślić, że liczba ta uwarunkowana była również dostępnością ekspertów mogących wziąć udział w badaniu.

Trudności z pozyskaniem respondentów wystąpiły wśród ekspertów reprezentujących dziedzinę obronną. Otrzymano odmowy udzielania zgody na przeprowadzenie wywiadów ze strony: Ministerstwa Spraw Zagranicznych, w tym Departamentu Polityki Bezpieczeństwa MSZ, Dowództwa Obrony Wojsk Terytorialnych, zakładów mechanicznych Bumar Łabędy oraz firmy Rosomak. Odmowy otrzymano również w dziedzinie ochronnej ze strony: Departamentu Spraw Międzynarodowych i Migracji MSWiA, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Służby Więziennej. W dziedzinie społecznej oraz gospodarczej nie wystąpiły problemy z pozyskaniem ekspertów w celu przeprowadzenia wywiadów.

Z uwagi na szczególnie obszar badawczy, wymagający często uzupełnienia w formie zadawania pytań pomocniczych wywiady przeprowadzono na terenie południowej Polski. Taki dobór obszaru badań związany był przede wszystkim z możliwością odbycia osobistych spotkań z ekspertami. Dwóch respondentów wybrało formę udzielenia odpowiedzi w postaci pisemnej, przesłanej elektronicznie; z dwoma przeprowadzono rozmowy telefoniczne; pozostali eksperci wyrazili wolę osobistego spotkania.

Wywiady zostały zrealizowane po przedstawieniu każdemu z respondentów scenariusza, stanowiącego aneks do przedmiotowej rozprawy. Każdy z wywiadów trwał około 60 min. Zebrane dane podlegały transkrypcji, a ich treść poddana została autoryzacji. Założono jako istotne przyjęcie anonimizacji w postaci wskazania w kwestionariuszu jedynie reprezentowanego podmiotu/institucji, co miało na celu uzyskanie jak najwiarygodniejszych odpowiedzi. W dziedzinie obronnej uzyskano zgodę na wskazanie danych respondentów, a byli to: gen. bryg. rez. dr hab. inż. Tomasz Bąk, płk rez. prof. dr hab. Marek Wrzosek oraz płk rez. dr inż. Krzysztof Radwan.

Wywiady zostały przeprowadzone w okresie kwiecień – lipiec 2024 roku. Analiza zebranych wypowiedzi respondentów po ich zakodowaniu podlegała poszukiwaniu różnic i podobieństw. Kwestionariusze wywiadów podzielone zostały na cztery dziedziny bezpieczeństwa narodowego Polski w zależności od reprezentowanego przez eksperta obszaru. W każdej z dziedzin starano się przedstawić obszar badawczy zgodnie z ułożonym scenariuszem wywiadu, dzieląc rozmowy na ustalone w kwestionariuszu sekcje, a następnie porównano wypowiedzi respondentów w każdej z dziedzin. Analizie poddano również przypadki skrajnych, odmiennych opinii w danej dziedzinie.

Wywiady przeprowadzone z ekspertami uzasadnione były koniecznością uzupełnienia badań teoretycznych i wynikających z nich wniosków poprzez uzyskanie rekomendacji i sugestii doświadczonych praktyków – ekspertów.

Następnie ponownie zastosowano metodę sondażu diagnostycznego, wykorzystując technikę wywiadu częściowo skategoryzowanego. Narzędziem był kwestionariusz wywiadu, składający się z pytań dotyczących faktów, jak również subiektywnych doświadczeń respondentów. Wywiady te przeprowadzono z 30 cudzoziemcami mieszkającymi w Polsce, zarówno obywatelami krajów Unii Europejskiej, jak również krajów trzecich, takich jak: Algieria, Wietnam, Egipt, Tunezja, Syria, Sudan, Turcja, Arabia Saudyjska, Maroko, Jemen, Irak, Ukraina, Kazachstan,

Wielka Brytania, Włochy, Austria, Gruzja, Mołdawia, Chorwacja, Litwa, Serbia, Malta, Bułgaria, Niemcy oraz Brazylia.

Dobór grupy badawczej uzależniony był od wyrażenia zgody cudzoziemców na przeprowadzenie wywiadów. Celem badania było uzyskanie informacji dotyczących:

- motywacji do podejmowanej emigracji z kraju pochodzenia,
- czynników decydujących o osiedleniu się w Polsce,
- poczucia bezpieczeństwa,
- wpływu ich aktywności na bezpieczeństwo narodowe Polski.

Zastosowanie tej metody badawczej umożliwiło poznanie opinii w kwestiach związanych nie tylko z ich aktywnością, ale również m. in. z ich poczuciem bezpieczeństwa w Polsce – wynikającym z ich doświadczeń. Cudzoziemcy składali kwestionariusze w formie pisemnej w okresie kwiecień–czerwiec 2024 roku. Celem odzwierciedlenia ich wypowiedzi zachowano oryginalny sztyk pisowni stosowanej przez cudzoziemców. Istotnym jest więc, że nie wszystkie wypowiedzi były rozbudowane, co uzależnione było także stopniem znajomości języka polskiego przez cudzoziemców. Respondenci w celu identyfikacji, zobowiązani byli wskazać jedynie kraj pochodzenia. Konstrukcja pytań, poprzez wyodrębnienie obszarów tematycznych umożliwiła analizę treści odpowiedzi. W każdym obszarze porównano wypowiedzi cudzoziemców, przedstawiając konkretną liczbę respondentów dla danego stanowiska. Poprzez wyodrębnione zmienne wielowartościowe, w odniesieniu do udzielonych informacji zarówno przez ekspertów jak i cudzoziemców – możliwe było zbadanie czynników aktywności cudzoziemców wpływających na dziedziny bezpieczeństwa narodowego Polski. Zebrany materiał zgromadzony w przeprowadzonym badaniu empirycznym posłużył następnie do przeprowadzenia dalszej analizy problemu.

Etap trzeci poświęcony został analizie wyników badań empirycznych i syntetycznej ich konfrontacji z założeniami badawczymi. Na tym etapie rozprawy doktorskiej wykorzystano metody: analizy, syntezy, jak również porównania i abstrahowania. Porównanie umożliwiło zestawienie ze sobą faktów, cech wspólnych, podobieństw i różnic, mających wpływ na kształtowanie bezpieczeństwa narodowego Polski. Abstrahowanie pozwoliło natomiast nie uwzględniać cech i zależności mało istotnych oraz wyodrębnić te najistotniejsze w przeprowadzonych badaniach. W efekcie pozyskane w procesie prowadzonych badań informacje, dane i fakty umożliwiły

skompletowanie wyczerpującego materiału badawczego, służącego weryfikacji zawartości postawionej hipotezy głównej oraz szczegółowych.

Złożony charakter procesu aktywności cudzoziemców, uzasadniał przyjęcie ram czasowych badania od 2014 roku do 2022 roku. Zwiększona w tym czasie imigracja do Polski, absorbująca instytucje rozmieszczone na całym jej terytorium, związana była w szczególności z napływem uchodźców wojennych z Ukrainy. Sytuacja ta spowodowała wówczas (lata 2022–2023) trudności w pozyskaniu opinii ekspertów, reprezentujących dziedzinę społeczną, czyli urzędów i instytucji bezpośrednio zaangażowanych w obsługę cudzoziemców. W odpowiedziach ekspertów, zauważalna była ich koncentracja na dominującej aktywności obywateli Ukrainy. Należy podkreślić, że w dziedzinie społecznej napływ uchodźców wojennych z Ukrainy był jednym z pierwszych doświadczeń związanych z aktywnością cudzoziemców, która przed wybuchem wojny w obszarze działalności tych instytucji nie występowała z tak wzmożoną intensywnością.

Konstrukcja dysertacji jest konsekwencją metodologii prowadzenia badań. Praca składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów oraz zakończenia. Wstęp wskazuje problem badawczy na tle sytuacji migracyjnej występującej w Polsce, prowadząc do uzasadnienia tematu rozprawy podjętej przez autorkę. Zawarto w nim także uwarunkowania sytuacji problemowej oraz strukturę rozprawy.

Treść rozdziału pierwszego wprowadza do obszaru problemowego, określając przedmiot, problem oraz cel główny wraz ze szczegółowymi. Postawiona została hipoteza główna oraz szczegółowe. W rozdziale tym wskazano metody oraz wykorzystane narzędzia i techniki badawcze. Przedstawiona została też analiza krytyczna literatury oraz przebieg przeprowadzonych badań.

Rozdział drugi odnosi się do teorii procesu migracji wraz ze scharakteryzowaniem tego pojęcia, a także terminów bliskoznacznych m. in. imigracji oraz emigracji. Przedstawiono w nim uwarunkowania i dynamikę napływu imigrantów wraz z jego przyczynami i kierunkami. Wskazano na konsekwencje ruchów przestrzennych z uwzględnieniem sieci migracyjnych w Polsce.

Rozdział trzeci zawiera charakterystykę cudzoziemców przebywających w Polsce. Przedstawiono pojęcie cudzoziemca w polskim systemie prawnym oraz uregulowania dotyczące jego pobytu na terytorium Polski. Nakreślono też strukturę cudzoziemców przebywających w Polsce oraz czynniki kształtujące ich pobyt na tym terytorium.

Rozdział czwarty obejmuje swoją tematyką istotę i pojęcie bezpieczeństwa narodowego. W tym kontekście przedstawiono zakres dziedzin i sektorów bezpieczeństwa narodowego w Polsce. Omówione zostały również dokumenty strategiczne dotyczące napływu oraz pobytu cudzoziemców w Polsce.

Piąty rozdział zawiera analizę aktywności cudzoziemców oddziałującej na bezpieczeństwo narodowe Polski, sformułowaną na podstawie opinii ekspertów, jak i wypowiedzi cudzoziemców. W oparciu o wyniki przeprowadzonych badań wskazano konsekwencje występujące w postaci szans i zagrożeń, będących skutkiem aktywności cudzoziemców.

W zakończeniu przedstawiono wnioski wynikające z rozwiązania problemu badawczego oraz jego problemów szczegółowych. Sformułowano również odpowiedź w odniesieniu do hipotezy badawczej oraz hipotez szczegółowych. Zawarto także ocenę stopnia osiągnięcia celu rozprawy oraz poziomu rozwiązania głównego problemu badawczego.

4. Wyniki badań w kontekście hipotez badawczych

Proces badań zmierzał do zweryfikowania przyjętej głównej hipotezy badawczej oraz hipotez szczegółowych. Przedstawione założenia badawcze dowodziły rozległości problematyki. Opierając się o wskazane determinanty przedstawione w ujęciu zróżnicowanej aktywności cudzoziemców w dziedzinach bezpieczeństwa narodowego Polski należy stwierdzić, że wskazana hipoteza główna została potwierdzona w całości. Niezaprzeczalnie, zgodnie z wynikami badań aktywność cudzoziemców jest kreowana poprzez ich zachowania oddziałujące na każdą z dziedzin bezpieczeństwa narodowego Polski. Wskazuje na to również szeroka rozpiętość form aktywności cudzoziemców wynikających przede wszystkim z przyjętych norm oraz kultur występujących w różnych krajach ich pochodzenia. Ponadto dynamicznie narastające tempo napływu cudzoziemców do Polski kreuje szeroki zakres oddziaływania na dziedziny bezpieczeństwa narodowego Polski, generując wyzwania, zagrożenia, szanse oraz ryzyko. Należy uwzględnić jednak, że charakterystyka bezpośredniego oddziaływania odnosi się do wyzwań, jako dylematów stojących przed podmiotami odpowiedzialnymi za zapewnienie bezpieczeństwa, a ryzyko to niepewności wynikające z własnych działań podmiotów. Wskazane wyzwania i ryzyko nie stanowią konsekwencji, jednak niezaprzeczalnie wpływają na generowane zagrożenia oraz szanse, które będą warunkować.

Pierwsza hipoteza szczegółowa dotyczyła przyczyn imigracji do Polski, uzależnionych od trendów migracyjnych w skali globalnej oraz regionalnej. Przeprowadzone badania oraz wskazane na ich podstawie trendy migracyjne związane są z omówionymi w przedmiotowej dysertacji trzema falami migracji. Umożliwiło to zidentyfikowanie przyczyn napływu cudzoziemców do Polski. Podłoże ich wynika zarówno z wydarzeń globalnych, jak i regionalnych, tj. Arabskiej Wiosny, Wojny w Ukrainie, czy też sytuacji przekraczania przez cudzoziemców napływających z terytorium Białorusi wschodniej granicy Polski wbrew przepisom prawa. Tym samym hipoteza ta została w pełni potwierdzona.

Druga z hipotez szczegółowych dotyczyła kwestii pobytu cudzoziemców w Polsce, który kształtowany jest poprzez ich aktywność generującą wyzwania, zagrożenia, szanse oraz ryzyko o zróżnicowanej sile oddziaływania na bezpieczeństwo narodowe Polski. Pełne potwierdzenie hipotezy tej znalazło odzwierciedlenie w wynikach badań wskazujących na szeroki przekrój aktywności cudzoziemców przebywających w Polsce. Uwarunkowana jest ona celem, charakterem oraz długością pobytu. Czynniki te generują zróżnicowane zachowania cudzoziemców, które w konsekwencji oddziałują zarówno w pozytywnym jak i negatywnym wymiarze, wpływając na bezpieczeństwo narodowe Polski. Siła oddziaływania zachowań cudzoziemców na bezpieczeństwo narodowe Polski jest zróżnicowana, uzależniona również od charakteru poszczególnych dziedzin bezpieczeństwa narodowego Polski. Hipoteza druga została więc w pełni potwierdzona.

Trzecia hipoteza szczegółowa dotyczyła form aktywności cudzoziemców w dziedzinach bezpieczeństwa narodowego Polski, które uzależnione są od udziału (aktywności) cudzoziemców w poszczególnych sektorach bezpieczeństwa narodowego Polski. Jak ustalono poprzez wyniki badań w ramach zagregowanych dziedzin, sektory jako obszary precyzyjniejsze oddziałują na tyle silnie, że wpływają na całociowy kształt poszczególnych dziedzin bezpieczeństwa narodowego Polski. Biorąc pod uwagę zwiększającą się liczbę cudzoziemców przebywających w Polsce, formy ich aktywności stanowią coraz szerszy katalog zachowań występujących w poszczególnych sektorach, co przekłada się bezpośrednio na zwiększoną aktywność w dziedzinach bezpieczeństwa narodowego Polski. Tym samym powyższa hipoteza została potwierdzona w całości.

Czwarta hipoteza dotyczyła wpływu cudzoziemców przebywających w Polsce na bezpieczeństwo narodowe, który jest zróżnicowany w zależności od sposobów oddziaływania na dane dziedziny bezpieczeństwa narodowego Polski. Sposób

oddziaływania cudzoziemców uzależnia charakter oraz potrzeby występujące w danej dziedzinie. Zróżnicowanie wpływu występuje również w zależności od możliwości zagospodarowania potencjału ludzkiego cudzoziemców w poszczególnych dziedzinach bezpieczeństwa narodowego Polski. Hipoteza czwarta została więc potwierdzona w pełni.

5. Wnioski ogólne z badań

Uzyskane wyniki badań upoważniają do przedstawienia następujących wniosków ogólnych:

- w kontekście bezpieczeństwa narodowego Polski istotne jest zrozumienie obecnej transformacji migracyjnej w krajach europejskich. Obrazuje to proces przejścia od przewagi emigracji nad imigracją do sytuacji przeciwnej. Pobytu cudzoziemców w Polsce z reguły charakteryzują się okresem trwania do jednego roku, co związane jest m. in. z trwającą od zakończenia II wojny światowej homogeniczną strukturą społeczną oraz monokulturowością. Brak w tym okresie doświadczeń krajowych związanych z napływem cudzoziemców, osłabiać może inicjatywę we wdrażaniu rozwiązań systemowych dotyczących zarządzania nieuchronnymi procesami migracji. Pozostająca pomimo upływu lat na niższym poziomie niż w innych krajach Europy Zachodniej pomoc socjalna oraz skomplikowane procedury migracyjne ukształtowały pozycję Polski, jako kraju przejściowego;
- zagospodarowanie potencjału imigrantów napływających do Polski, rozpatrywane jest jako jeden z aspektów kształtowania bezpieczeństwa narodowego Polski. Niezbędna jest jednak konieczność dostosowania polityki krajowej w celu kontroli napływu, a następnie właściwego zarządzania imigrantami przebywającymi w Polsce. Wdrożone w ramach polityki migracyjnej rozwiązania powinny mieć postać jednoznacznie wytyczonych założeń, opartych o prawne uregulowania krajowe, na tyle uniwersalne, aby mogły być dostosowane do zmiennego zakresu i charakteru oddziaływania cudzoziemców w dziedzinach bezpieczeństwa narodowego Polski;
- czynnikiem ułatwiającym adaptację cudzoziemców w Polsce są zbliżone cechy kulturowe oraz podobieństwo języka. Obywatele państw trzecich, spoza Unii Europejskiej stanowią główny trzon cudzoziemców w Polsce. Cudzoziemcy pochodzący z państw, gdzie gospodarka jest niestabilna oraz występuje zjawisko wysokiej inflacji, skłonni są do pobytów krótkoterminowych w Polsce. Ich celem jest zgromadzenie funduszy z podejmowanej pracy, a następnie powrót do kraju pochodzenia. Dotyczy

to głównie cudzoziemców, których przemieszczanie się charakteryzują ruchy cyrkulacyjne, przede wszystkim obywateli: Gruzji, Chin, Wietnamu, Mołdawii czy też Armenii. Biorąc pod uwagę skalę imigracji do Polski w okresie 2014–2022 największą grupę stanowili obywatele Ukrainy, którzy w związku z zagrożeniem na terytorium ich państwa przebywają w Polsce przez dłuższy okres, z czym wiąże się ich silne oddziaływanie na bezpieczeństwo narodowe Polski;

– w codziennej aktywności cudzoziemcy są elastyczni i skłonni podejmować pracę zarobkową, która nie zawsze zgodna jest z ich wykształceniem. Przestrzeganie norm prawa w Polsce przez cudzoziemców warunkuje m. in. poziom znajomości języka polskiego, co również ma wpływ na ich poczucie bezpieczeństwa. W obszarze pozytywnego zagospodarowania aktywności cudzoziemców w pracę zawodową branż deficytowych, niezbędne jest zachęcenie studentów, m. in. kierunków medycznych oraz technicznych do pozostania w Polsce w celu realizacji zatrudnienia. Wymaga to jednak zapewnienia korzystnych warunków finansowych oraz wdrożenia rozwiązań prawnych, przystępnych dla cudzoziemców z różnych grup zawodowych. Pozyskanie osobowego potencjału cudzoziemców, możliwego do zagospodarowania w przestrzeni zawodowej to również obszar sterowania rynkiem napływu poprzez oferowanie czynników przyciągających.

6. Wartość dodana pracy

Wyniki przeprowadzonych badań potwierdziły, że na kreowanie bezpieczeństwa narodowego Polski oddziałują cudzoziemcy poprzez swoją aktywność związaną przede wszystkim z ich napływem oraz pobytem na tym terytorium. Umożliwiły one zaprezentowanie szerokiego spektrum aktywności cudzoziemców w wymiarze funkcjonowania podmiotów, stanowiących potencjał poszczególnych dziedzin bezpieczeństwa narodowego. Przyjęcie założenia badawczego związanego z uzyskaniem wypowiedzi cudzoziemców stanowiło z kolei cenne źródło poznania ich indywidualnych opinii, tj. wpływających na decyzje w kwestii zamiaru pozostania na stałe w Polsce, podejmowania zatrudnienia, jak też ich poczucia bezpieczeństwa. Istotny dla wyników badań był również podkreślony aspekt emigracji oraz sytuacji demograficznej w Polsce. Zobrazował on potrzebę wprowadzenia pilnych rozwiązań dotyczących, m. in. zagospodarowania potencjału cudzoziemców w dziedzinie gospodarczej oraz społecznej celem budowania kapitału państwa.

7. Kierunki dalszych badań

Wyniki przeprowadzonych badań zawarte w rozprawie potwierdzają kształtowanie bezpieczeństwa narodowego Polski na skutek m. in. aktywności cudzoziemców. Oddziaływanie cudzoziemców na poszczególne dziedziny bezpieczeństwa narodowego Polski poddane zostało analizie w wymiarze szans, zagrożeń, wyzwań i ryzyka. Zebrane opinie ekspertów oraz samych cudzoziemców umożliwiły diagnozę występujących obszarów problemowych. Wskazuje ona na potrzebę kontynuowania analizy skuteczności prowadzonej polityki migracyjnej w Polsce. Obejmować powinna ona stan faktyczny wynikający z unormowań przyjętych przez Polskę, jak również inne państwa członkowskie Unii Europejskiej, z uwzględnieniem prowadzonej unijnej polityki migracyjnej. Przede wszystkim należy poddać analizie założenia przyjętego Paktu o Azylu i Migracji oraz mechanizmy Zintegrowanego Zarządzania Granicami. Dalsze badania dotyczyć powinny także analizy aktualnych narzędzi krajowych pod kątem umożliwienia realizacji unijnej polityki, w tym zaimplementowania jej do obecnego ustawodawstwa. Niezbędny w zakresie prowadzenia badań wydaje się obszar zapewnienia bezpieczeństwa narodowego, w postaci umożliwienia cudzoziemcom napływającym do Polski korzystania z jasnych i przejrzystych procedur związanych przede wszystkim z legalizacją pobytu oraz podejmowaniem pracy. Konieczne jest to w celu zapewniania stabilnego środowiska bezpieczeństwa oraz warunków dla aktywności cudzoziemców zagospodarowanych jako szanse. Kolejnym z obszarów badawczych powinno być podążanie za analizą trendów migracyjnych, a także stosowanie przez Polskę narzędzi i rozwiązań organizacyjnych, uwzględniających m. in. mechanizm solidarnościowy w celu uniknięcia konfliktów międzynarodowych. Zasadnym jako punkt wyjścia dla badań powinna być również nowelizacja pakietu ustaw krajowych (maj 2025 roku) dotyczących cudzoziemców, w tym wdrażania aktów niższej rangi, m. in. rozporządzeń niezbędnych dla skutecznego egzekwowania prawa przede wszystkim od cudzoziemców, ale również pracodawców.

8. Plan pracy

WSTĘP

ROZDZIAŁ 1. METODOLOGICZNE PODSTAWY PRACY DOKTORSKIEJ

- 1.1. Sytuacja problemowa
- 1.2. Cel pracy i problemy badawcze
- 1.3. Hipoteza główna i hipotezy cząstkowe
- 1.4. Metody, techniki i narzędzia badawcze
- 1.5. Charakterystyka procesu badawczego

ROZDZIAŁ 2. PROCES MIGRACJI

- 2.1. Pojęcie i zakres definiowania migracji
 - 2.1.1. Migracja w ujęciu historycznym
 - 2.1.2. Istota definiowania migracji
 - 2.1.3. Przegląd teorii migracji
 - 2.1.4 Typologia migracji
- 2.2 Uwarunkowania i dynamika napływu migrantów do Polski
 - 2.2.1. Mobilność migrantów międzynarodowych po 1989 r. wskutek transformacji ustrojowej
- 2.3. Główne kierunki i przyczyny imigracji do Polski
 - 2.3.1. Fale migracji jako czynnik dynamiki ruchów imigracyjnych w perspektywie Polski
- 2.4. Konsekwencje ruchów migracyjnych dla Polski
 - 2.4.1. Sieci migracyjne dla Polski
- 2.5. Uogólnienia i wnioski

ROZDZIAŁ 3. CHARAKTERYSTYKA CUDZOZIEMCÓW PRZEBYWAJĄCYCH W POLSCE

- 3.1. Cudzoziemiec w polskim systemie prawnym
 - 3.1.1 Status cudzoziemca w oparciu o konstytucję
 - 3.1.2. Ustawowa triada prawa o cudzoziemcach
- 3.2. Uregulowania prawne dotyczące pobytu cudzoziemców w Polsce
 - 3.2.1. Status pobytu cudzoziemca na terytorium Polski
 - 3.2.2. Narzędzia prawne stosowane wobec cudzoziemców
- 3.3. Struktura cudzoziemców w Polsce
 - 3.3.1. Charakterystyka cudzoziemców w Polsce według kryterium posiadanych tytułów pobytowych w Polsce
 - 3.3.2. Charakterystyka pobytu cudzoziemców w Polsce na podstawie deklaracji własnych
 - 3.3.3. Nielegalny pobyt cudzoziemców na terytorium RP
- 3.4. Czynniki kształtujące pobyt cudzoziemca w Polsce
 - 3.4.1. Zatrudnienie cudzoziemców w Polsce
 - 3.4.2. Ochrona międzynarodowa w Polsce
- 3.5. Uogólnienia i wnioski

ROZDZIAŁ 4. DZIEDZINY BEZPIECZEŃSTWA NARODOWEGO POLSKI

- 4.1. Istota i pojęcie bezpieczeństwa narodowego
- 4.2. Charakterystyka dziedzin bezpieczeństwa narodowego
- 4.3 Charakterystyka sektorów bezpieczeństwa narodowego
- 4.4. Cudzoziemcy w perspektywie dokumentów strategicznych RP
- 4.5. Uogólnienia i wnioski

ROZDZIAŁ 5. ANALIZA ODDZIAŁYWANIA CUDZOZIEMCÓW NA BEZPIECZEŃSTWO NARODOWE POLSKI

- 5.1. Aktywność cudzoziemców w poszczególnych dziedzinach bezpieczeństwa narodowego
 - 5.1.1. Aktywność cudzoziemców w dziedzinie obronnej
 - 5.1.2 Aktywność cudzoziemców w dziedzinie ochronnej
 - 5.1.3. Aktywność cudzoziemców w dziedzinie społecznej
 - 5.1.4 Aktywność cudzoziemców w dziedzinie gospodarczej
- 5.2. Formy aktywności cudzoziemców w dziedzinach bezpieczeństwa narodowego
- 5.3. Konsekwencje oddziaływania cudzoziemców na dziedziny bezpieczeństwa narodowego Polski
- 5.4. Uogólnienia i wnioski

ZAKOŃCZENIE

BIBLIOGRAFIA

SPIS TABEL, WYKRESÓW I RYSUNKÓW

ZAŁĄCZNIKI

STRESZCZENIE W JĘZYKU POLSKIM

SUMMARY OF DOCTORAL DISERTATION